

Национална Художествена Академия
Катедра Изкуствознание

Автореферат

на
дисертация за присъждане на образователна и научна
степен „доктор” по научна специалност 05.08.04
„Изкуствознание”

на тема:

**Фигуралната композиция в творчеството на
„Новите художници” – 1931 – 1944 година.
(Сюжетен и тематичен анализ)**

Докторант: **Таня Милкова Станева**

Научен ръководител: **проф. д. изк. Чавдар Попов**

София, 2014

Съдържание

За дисертацията	3
Увод	4
Глава първа:	
„Новите художници” в българското изобразително изкуство	10
1.1. Основаване.....	10
1.2. Членски състав.....	12
1.3. Цели и задачи.....	14
1.4. „Новото изкуство”.....	15
1.5. Дружеството в художествения живот.....	16
1.6. „Новите художници” в периодичния печат.....	17
1.7. Художествените институции и Дружеството.....	18
1.8. „Новите художници” и критиката.....	20
1.9. Съдбата на Дружеството след 1944г.....	21
1.10. Място и значение на Дружеството в българското изобразително изкуство.....	22
Глава втора:	
Сюжет и тема и техните превъплъщения във фигуралната композиция	24
2.1. Ролята на сюжета във фигуралната композиция в творчеството на „Новите художници”.....	24
2.2. Темата във фигуралната композиция на „Новите художници”.....	25
2.3. Новаторски подход в интерпретацията на сюжета.....	28
2.4. Модернизация на жанра фигурална композиция.....	30
Глава трета:	
Опозицията „Родно” – „Ново” в контекста на фигуралната композиция	31
3.1. Проблемът за „Родното” в българското изобразително изкуство през 30-те години.....	31
3.2. Конфликтът „Родно изкуство” и новаторските концепции на Дружеството на Новите художници.....	32
3.3. Преходът от селото към града.....	33
3.4. Новият „герой” във фигуралната композиция.....	34
3.5. Универсализиране на художествения модел.....	35
Заклучение	36
Декларация за оригиналност	38
Списък на публикациите	39

Дисертационният труд е с обем от 216 страници и съдържа: увод, три основни глави, заключение и библиография, състояща се от общо 728 заглавия. Към текста е приложен албум от 70 страници, включващ илюстративен материал.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита от катедра „Изкуствознание” на Национална художествена академия – София.

Материалите по защитата са на разположение на интересующите се в канцеларията на катедра „Изкуствознание”.

Увод

Появата на Дружеството на Новите художници на сцената на българската културна действителност, определено изиграва важна роля във формирането на художествените тенденции в периода на 30-те години. Създадено през 1931г., Дружеството просъществува до 1944г.. Повече от десет години тази група млади художници, наскоро завършили Художествената академия, трансформират изобразителното изкуство и благодарение на техния новаторски подход родното ни изкуство излиза от границите на традиционното и поема по пътя на световното изкуство. Изкуството, което Новите художници създават, измества идеализираната представа за българската действителност, пречупена през призмата на мита и легендата. Въпреки че реформите, които Дружеството налага посредством своята естетическа платформа, са насочени предимно върху формалните проблеми на художественото произведение, те обновяват и чисто композиционните елементи, въвеждат нова линия в тематиката и същевременно разработват сюжетната трактовка. За Новите художници съвременното българско изкуство трябва да бъде адекватна визуализация на действителността, а не да се уповава на миналото. Младостта в съчетание с чисто историческото време, което е изпълнено с прогресивни идеи и реформаторски процеси, несъмнено повлияват върху целите на Дружеството, като художествена организация.

Засиленият интерес на голяма част от художниците от Дружеството към социалната тематика, ги позиционира в лявото политическо пространство. Именно тези политически пристрастия водят до редица спорове и полюсно тълкуване на изкуството на Новите художници, както в периода на тяхното активно участие в художествения живот, така и години след това. Всъщност не всички членове или поддръжници на Дружеството имат сходни политически възгледи, което в никакъв случай не разединява творческата организация. Възникналите спорове в рамките на обединението

са базирани само и единствено върху въпроси касаещи изобразителното изкуство, неслучайно в Устава на Дружеството на Новите художници изрично е посочена точка, която го обявява за напълно независима организация от каквито и да е било политически партии в страната. Това не е единственото доказателство, че Новите художници създават изкуство, чието послание е далеч от политическа пропаганда. Самият факт, че след 1944г. Дружеството бива обявено за ретроградно, а изкуството му за „формализъм” и голяма част от неговите най-активни представители биват заточени в изгнание и забрава, говори за това, че те не са преки посланници на политически партии. „Лявото” в изкуството на Новите художници е насочено към социалното, към обществото и неговите проблеми, те застават срещу класовото разделение, срещу безработицата, глада и мизерията, проблеми, които са част от съвременното общество.

Цялата тази силно социална ангажираност намира пряко проявление във фигуралната композиция, която за разлика от предходния период не е сред силно застъпените жанрове. Акцентът при Новите художници пада върху т. нар. „камерни” жанрове, като натюрморта, пейзажа и голото тяло. Това обаче в никакъв случай не означава, че Дружеството и творците в него пренебрегват фигуралната композиция, напротив, разработването на жанра доказва, че той претърпява истинско развитие и в тематиката, и в сюжета и разбира се в чисто пластично отношение. Фигуралната композиция като жанр претърпява своето обновление в живописата, скулптурата и графиката. Това говори за глобалното отношение на Дружеството на Новите художници относно проблемите на изобразителното изкуство. За тях е нужна цялостна промяна и те успешно показват това посредством своето творчество.

Съвременното светоусещане е красноречиво разгърнато в изкуството, което Новите художници създават. Те „универсализират” българското изобразително изкуство в смисъл на обновление, водещо до боравенето със образи, обекти, състояния и ситуации адекватни на съвременното общество

извън границите на балканската действителност. Преместването на погледа от селото към града, като чисто урбанистична единица и преосмислянето на селото, което вече е погледнато не като идилично място, в което времето сякаш е спряло, говори за една активна творческа мисъл и дейност, проявяваща се в творчеството на младите автори. Смяната на средата съответно води и до промяна на персонажите, на сцената се появява нов герой в образа на градския човек, чиито проблеми са ясно изтъкнати в творческите композиции и сюжетиката. Всичко води към изобразяването на една нова действителност, която категорично заявява, че е част от света и неговите актуални проблеми.

Неоспорим е факта, че всяко явление в изкуството, е повлияно от историческата обстановка и събитията случващи се в конкретното време. В разглеждания от нас период началото на 30-те години до 1944г., съответстващ и отговарящ на физическото съществуване на Дружеството на Новите художници е време несъмнено повлияло върху вида и посланията на българското изобразително изкуство. Много от настъпилите промени се обясняват именно и с обстановката в страната ни, за която е настъпил периодът на индустриализация. Въпреки по-скромното си развитие България започва да придобива своя европейски облик в началото на 30-те години както в културно, така и в икономическо и търговско отношение. Градът като урбанистична единица, започва да има европейска визия с по-широки булеварди, по които се появяват многоетажни сгради, кафенета, кина. Всичко това се оказва далеч по-привлекателна визия за младото поколение художници, които са част от тази действителност и копнеят да разкрият нейната любопитна визия посредством творчеството си. Доста важен фактор, влияещ върху облика на изкуството създавано от Новите художници изиграва и факта, че те имат възможност да се докоснат до примерите на световното и западноевропейско изкуство. Голяма част от тях имат възможността да учат, специализират или дори да работят в държави като Франция, Германия, Австрия, Италия, Полша и др. . Благодарение на

това те донасят чуждия опит в България и се учат от него, създавайки изкуство смело можещо да се нареди до примерите на европейското изкуство от този период. Неслучайно най-големият техен вдъхновител и същевременно „учител” е Сезан – бащата на модерното изкуство, и не само неговото изкуство оказва влияние върху естетиката на Новите, тенденцията „Нова предметност” в Германия, конструктивизма на немския „Баухаус”, руския конструктивизъм, италианските *Vallori plastici*, *Pittura metafisica*, *Realismo magico*. Цялата тази палитра от тенденции повлияват на изкуството създавано от Новите художници, което въпреки влиянията отвън е носител на оригиналност и идентичност характерна за родната действителност и атмосфера. Ако всичко това е причина за новите пластически търсения на художниците от Дружеството, то световни събития като Октомврийската революция в Русия, революциите в Германия и Мексико, определено изиграват роля в тематиката на творбите. Силното акцентиране върху социалното в изкуството е почерпано от автори като Маяковски в Русия, мексиканските монументалисти в лицето на Диего Ривера, Ороско и Сикейрос, от експресионистите Георг Грос, Ото Дикс, Макс Бекман, Кете Колвиц, двамата Грундиг. Всичко това определено повлиява върху прогресивните идеи заложени в изкуството и по специално вплетени във фигуралната композиция, която претърпява промяна както в тематиката, така и в сюжета или в транскрибирането на разказа в творбата.

Погледнато от съвременна гледна точка, проблемът около темата и сюжета във фигуралната композиция в творчеството на Новите художници, се оказва, не достатъчно подробно разглеждан и не достатъчно привлекателна тема за анализ. Изкуството на Новите художници е атрактивно за проучване от гледна точка на теорията на пластическите търсения, на които те силно акцентират в своя творчески път. Проблемите относно сюжета и тематиката, по-скоро се оказват атрактивни в периода на 60-те години, времето на реабилитация на Дружеството, когато те се обявяват за предвестници на социалистическия реализъм и умишлено се

изтъкват промените в тематиката на творбите – въвеждането на работническата тематика, появата на нов тип герой – работникът, засилената социална линия и т.н. . Всичко това обаче превръща изкуството на Новите художници като пропагандно и в никакъв случай не отговаря на действителното му тълкувание. Реализмът, към който те се стремят рязко придобива значение на социалистически реализъм, а въпросите около сюжета биват небрежно подминавани с недостатъчно задълбочени анализи. Именно и затова въпросът за темата и сюжета във фигуралната композиция, разгледан в неговите проявления в скулптурата, живописата и графиката, се оказва примаamlив проблем, чрез който би могло да се систематизира, доколкото е възможно и същевременно да се формулира една теза, отбелязваща съществените промени настъпили в конкретния жанр. Най-важното в случая е да се разгледа трезво проблема и да се отстранят максимално криворазбраните тълкувания придобити от конкретиката на времето.

Литературата посветена на Дружеството на Новите художници е изключително богата и разнообразна и това нагледно би могло да се види в библиографията на настоящия текст. Това естествено е нож с две остриета за всеки изследовател и анализатор на изкуството, имайки предвид многообразието от различни гледни точки и мнения. В случая текстовете се явяват база върху, която да се изгради нова теза и нови заключения, които да бъдат до колкото е възможно безпристрастни и адекватно да отразяват конкретната ситуация. Уповаването на конкретни литературни източници е с цел да се подкрепи или съответно да се опровергае дадено твърдение.

В настоящия труд, който в никакъв случай не претендира за изчерпателна разработка на проблема, ще направим сюжетен и тематичен анализ на жанра фигурална композиция, като разгледаме неговите проявления в живописата, графиката и скулптурата. В хода на анализа ще се засегнат и други въпроси, изясняването, на които има пряка връзка с проблемите относно тематиката и сюжета на фигуралните творби. В случая

визираме посочването на някои особености на жанра фигурална композиция, който не е водещ в конкретния период, както и чисто идеологически влияния, породени от характера и спецификата на историческото време.

Целите и задачите, които се поставят се базират върху емпиричния материал, което помага да се очертаят характерните особености на темата и сюжета, като част от художественото произведение, посветено на фигуралната композиция. Да се посочат настъпилите промени по отношение на сюжетната трактовка, да се отбележат новите теми, които авторите от Дружеството въвеждат, като всичко това провокира появата на нов типаж герой и нова среда на развитие на действието и т.н. . От голяма важност е посочването на новия подход в реализиране и представяне на действието, посредством езика на живописата, графиката и скулптурата. Новите художници се противопоставят на тенденции, за които действителността е силно идеализирана, в смисъл на неадекватно и нереално представяна историческа ситуация. Те се стремят към въвеждането на „универсални“ символи и образи, които са разбираеми и за страните извън границите на страната ни. Нужно е да се отбележи, че анализирането на сюжета и темата в творчеството на Новите художници, трудно може да бъде пълноценно от гледна точка на оценки, уповавайки се единствено на базата на изкуствоведско изследване. В случая е необходимо запознаването с обществено – социалните проблеми, поставени и заложи в конкретиката на историческата действителност, в която се заражда и съответно развива активно своята дейност Дружеството на Новите художници.

Обемът и лимитът на работата се ограничва в рамките на живописната, скулптурната и графичната транскрипция на фигуралната композиция като жанр, анализирайки темата и сюжета. Темпоралните граници, в които сме разгледали конкретните проблеми се простират в диапазона от 1931 до 1944г. – времето, в което е реалното съществуване на

Дружеството на Новите художници. Естествено това далеч не изчерпва богатата палитра от проблеми за изследване, които предоставя изкуството създавано от Новите художници, но в конкретиката на нашия случай, интересите се концентрират именно върху някои от елементите на фигуралната композиция, а именно – темата и сюжета, които видимо претърпяват своята еволюция, което пък от своя страна показва и развитието на самия жанр в периода на 30-те години, който след това придобива друго значение и място в жанровата пирамида на българското изобразително изкуство.

Глава първа

„Новите художници” в българското изобразително изкуство

1.1. Основаване

Дружеството на Новите художници заема важно място в историческото развитие на българското изобразително изкуство. Появата на това обединение от автори, носители на новаторски идеи и концепции за формалните и смислови качества на изкуството от периода на тяхното съвремие, а именно 30-те години на 20-ти век, изиграва важна роля във формирането на съвременния вид на родното ни изкуство. Новите художници олицетворяват духа на времето, в което се появяват, те „подслоняват” под своето иновативно и модернистично настроено мислене всеки съмишленик. В по-голямата си цялост състава на Дружеството е от млади автори, току-що навлизащи в професионалното поприще на действащи художници. Потърсили подкрепата и получили одобрението на вече утвърдени автори, т.нар. „Нови” успяват да навлязат в суровата действителност на изкуството, задържайки се десетилетия. В своето битие Дружеството, а в частност и неговите най-ярки и предани до

край членове, се сблъсква с чисто житейските несгоди, които за съжаление не подминават и художествения свят. Въпреки паденията и възходите те оставят дълбока следа във формирането на българското изкуство, творчеството им е витално и до днес, провокирайки с проблематиката, заложена в него.

Появата на Дружеството и неговото гласно обявяване в обществения живот е естествено предизвикано от хора обединени от еднакви възгледи за изкуството и съответно живота. Художествената академия е институцията, която среща тези млади хора. Едва третокурсници, петима студенти, сред които Мара Георгиева, Драган Лозенски, Иван Фунев, Васка Емануилова и Вера Лукова се сближават на базата на еднакви възгледи и споделящи идентични тревоги относно неизвестното бъдеще, което ги очаква извън стените на Академията. Колкото повече времето напредва, толкова става и по-силно желанието на младите творци да създадат свой собствен съюз, в границите, на който да усещат творческо разбиране и колегиална подкрепа. Идеята набира особена сила в последната година от тяхното следване, в периода 1929 - 1930 г. . Младите художници, изучаващи различни специалности, започват да мислят и формулират свой собствен Устав по раздели и членове. След дълго дискутиране и обмисляне, Уставът на Дружеството става реалност. На 3 февруари 1931г. в дома на Изкуствата и печата се състои учредителна конференция за образуването на „съюза на новите художници”. За председател на Дружеството бива избран Петър Младенов, а за секретар Васка Емануилова. Няколко месеца по-късно, на 11 април 1931г. Уставът на „Дружеството на Новите художници” бива законно утвърден с указ № 3887 от Министерството на вътрешните работи и народното здраве. На провела се учредителна конференция се разискват и въпроси свързани с името на Дружеството. От проведеният протокол разбираме, че първоначално е взето решение организацията да носи наименованието „съюз”, а не „дружество”.

1.2. Членски състав

След чисто административната част от организацията по създаване на Дружеството идва и моментът на определяне на бъдещия състав. Това се случва през есента на 1931г.. Сведения за това кои художници биват определени, а впоследствие и приети за членове на Дружеството на Новите художници, могат да се получат от касовите книги. Първата такава започва да се води през есента на 1931г., когато касиер на Дружеството е Преслав Кършовски, но за съжаление до нас достига само последната касова книга, датираща от 1936г. . Всъщност въпросът относно членския състав на Дружеството на Новите художници е не до там разработван проблем, което от своя страна създава моменти на колебание. Съставът на Дружеството е твърде разнообразен, за членове се приемат не само художници, „но и културни дейци – предимно архитекти”. Членският състав претърпява динамични промени от учредяване на Дружеството до неговия т.нар. край, визирайки 1944г., затова трудно бихме могли да направим пълен и напълно достоверен списък с членове.

Касовата книга на Дружеството на Новите художници е ценен документ, който разкрива доста отговори на въпроси умишлено изопачавани в различни периоди от време (имаме предвид периода на „реабилитация” на Дружеството на Новите художници, през 1960-те години), но същевременно разкрива и хората преминали през Дружеството с годините. Всъщност Дружеството се явява доста демократично по своята същност, то е отворено за всеки творец съпричастен към идеите на „Новите”, а именно създаването на едно различно до този момент изкуство. Освен членове на Дружеството (като под членове се разбират всички художници, възприемащи устава на Дружеството) има и доста, които фигурират като гости. Важно е да се разбере, че преди всичко това обединение от художници и хора на изкуството се създава единствено и най-вече заради изобразителното изкуство. Всеки един от авторите пребиваващи временно или за постоянно в

него, са били пленени от една единствена идея, а именно създаването на изкуство, което да олицетворява техните мечти и представи. Самото Дружество и огромната „продукция“, създадена през годините, е доказателство за това, че няма по-силно нещо от общите идеали в изкуството.

Трудно бихме определили автори, които са истински членове на Дружеството и такива, които не са. Всеки художник избрал да бъде един от „Новите“, независимо за какъв период от време и посветил част от творческите си усилия в името за „Ново“ изкуство, спокойно би могъл да се причисли към Дружеството, това доказва, че в определен период от творческия си път личните идеи са се припокривали с общите – дружествени. Малцина са тези, които остават неотлъчни спътници на Дружеството в периода на неговото реално съществуване – 1931-1944г. .

Проблема за членския състав на Дружеството на Новите художници, провокира засягането на въпроси, съдържащи политически привкус, но свързани с тълкуването на „Новите“ през годините. Многократната употреба на определението „ядка/ядро“, в хода на текста, налага по-подробно обяснение на смисъла, в който се използва в текстовете, от които черпим информация за самото Дружество. Всъщност се оказва, че под думата „ядро“ се крие доста по-дълбок смисъл от „първооснователи“. Това определение възниква през 60-те години. В цялостната история на Дружеството на Новите художници, това е периода на т.нар. „реабилитация“ на организацията. След 1944г. до началото на 60-те години Дружеството е отстранено умишлено от художествената сцена, бивайки набедено в характерното за тогавашния период, обвинение във „формализъм“. Въпросното „ядро“ присъства в почти всички разработки на членове на Дружеството. Споменава се от Драган Лозенски, Николай Шмиргела, Мара Георгиева. Като негови членове са посочени – „Фунев, Шмиргела, Емануилова, Георгиева, Лозенски“, споменатите художници са спрягани за нелегална комунистическа група, свързваща Дружеството с

комунистическата партия. Това твърдение звучи доста логично за периода на 60-те години, имайки предвид характера на времето и повода – „реабилитацията” на Дружеството. От днешна гледна точка тълкуването му е твърде наивно. Тази т. нар. „партийна” версия за Дружеството е удобна за тогавашната власт, определяйки изкуството на Новите като предвождашо „социалистическия реализъм”.

Неоспорим е факта, че голяма част от членовете в Дружеството са имали силно изразена социална позиция и „леви” убеждения, но до каква степен са изпълнявали политически поръчки в рамките на организацията, в която членуват не бихме могли да сме сигурни. Твърде трудно и с голяма доза съмнение, можем да се доверим на крайни разсъждения, особено на тези, от които „лъха” голяма доза пропаганден характер, но не бихме могли и да ги подминем, без да ги вземем под внимание. Самият факт, че след 1944г. Дружеството на Новите става „неудобно” за властта и изчезва в забравата, говори за несъвместимост в твърденията, вземайки и под внимание датировката на написаните текстове.

1. 3. Цели и задачи

Това, което прави уникално по своята същност самото Дружество на Новите художници е факта, че то обединява „творци с ясно оформени политически убеждения и художници въобще без политически убеждения”, които са единни в своите възгледи относно изкуството, което създават. Обединението е доказателство за това, че стремежа на група хора към една цел, в случая основна цел на Дружеството се явява създаването на „ново” изкуство, ги сплотява, въпреки странични различия. Целите и задачите на Дружеството са ясно формулирани в приетия устав на организацията. Именно те разкриват същността и идеите на учредителите, т. нар. Нови художници. Основните цели и задачи на Дружеството са насочени към „организирането” на всички художници, чиито разбирания се препокриват с идеята за ново изкуство. Позицията на художника „като личност и

призвание” и противопоставянето на „развиващия се в изкуството кариеризъм” също е застъпена в платформата на творците. Новите се борят за „налагане съвременния естетически вкус сред интелигенцията и широкия кръг на обществото”, за да могат идеите и копнежите на художниците, заложи в изкуството, което създават, по-лесно да бъдат „дешифрирани”. Стременията им са насочени към „канализиране в една посока на действие, както творчеството на художника така и неговата критика, съгласно новите повей на времето”. Дружеството на Новите художници се обявява за „абсолютно независимо” от съществуващите политически партии в страната ни в този период, тъй като това би го отдалечило от главните задачи, към които са насочени усилията на организацията, а именно естетическите. Така формулираните цели, задачи и характеристики на Дружеството, доказват неговата чисто естетическа позиция и идейна насоченост към изобразителното изкуство. Всички творци решили да бъдат представяни като част от „Новите”, са натоварени с отговорната задача да „интегрират” създаваното от тях изкуство и същевременно да убедят зрителя и критиката в парвотата на неговите естетически послания.

1. 4. „Новото изкуство”

Ключовата дума, която определя най-пълно концепцията на Дружеството е „ново”. Ново е изкуството създавано от творците, нови са и техните идеи и самите те – Новите художници. Смесът на тази дума граничи с различно и непознато до този момент изкуство за България. Новите художници обръщат гръб на утвърденото и разпространено до момента изобразително изкуство, стремейки се да внесат една нова естетика, проявяваща се в нови пластически търсения, нови композиционни решения и различни до сега теми. Допирът с идеите на Новите художници носи усещане за едно трепетно желание за промяна, заредено с емоционалността на младостта и спечелила доверието на голяма група утвърдени имена в изкуството, жадуващи за навлизането на свеж идеен

полъх в родния художествен живот. Дружеството се противопоставя остро на Художествената академия, като институция, носител на закостенели разбирания за изобразителното изкуство и консервативност, спрямо новаторски идеи. Обвинения, Новите художници отправят не само към „единствения художествен институт“, но и към „така наречената художествена критика“. Нападките са насочени към ограничаване на естетическото възпитание както на излизащите млади художници от Академията, така и на зрителя. Изкуството, което е „лансирано“ и поощрявано от художествените институции, не отговаря на представите на Новите за истинно и съвременно, „един от главните моменти от борбата за ново изкуство Новите художници смятаха борбата срещу академизма и насаждания вкус от Академията – безстрастието, колоритната сивота, документализма те смятаха за враг на раждащото се ново изкуство“. Те самите се заемат с нелеката задача да популяризират „новия стил“, започвайки да издават очерци, лишени от „претенциозна абстрактна „научна“ скука“ с цел да запознаят зрителите и художниците с начина, по който трябва да се развива родното ни художествено творчество. Това „просвещение“ се стреми към по-бързото разпространяване на „пътя към новия стил“. Новите художници копнеят за бъдеще, в което изкуството ще излезе от границите на традиционното, доближавайки се до всички „народни слоеве“.

1. 5. Дружеството в художествения живот

Появило се официално на сцената на художествения живот в България, Дружеството на Новите активно и пълноценно участва в случващите се събития. То осъществява своите цели, използвайки заложените в Устава на организацията средства. Представянето и налагането на новия реализъм, на който залагат художниците като характеризиращ ги стил, се реализира чрез уреждане на изложби из цялата страна, редовно вземане на участие в общата традиционна изложба в София.

Организирането на сказки, реферати и беседи, също силно е застъпено в програмата на Дружеството. Списъкът с прояви на организацията е доста дълъг и доказва за интензивната дейност, която развива в сферата на културата. Новите художници се заемат, с „помощта на Министерството и други респективни фактори (става въпрос за финансови средства, *бел. авт.*)”, със създаването на художествени галерии в големите градове на страната (по това време Царство България) към читалища и общини. Дружеството работи в посока на подобряване художествената база в страната, участвайки в построяване на ателиета и даване на средства „на наши талантиливи и бедни художници”, разчитайки на помощта на Министерството. Всичко това доказва сериозността на задачата, която са си поставили Новите в посока обновяване художествения живот в страната и грижите, които полагат не остават само на документи, а напротив биват реализирани на практика. Дружеството намира финансова подкрепа в лицето на Министерството на вътрешните работи и народното здраве, което съгласно Устава на Дружеството, подпомага с финансови средства, осъществяването на идеите.

Реализираните проекти на Дружеството през неговия тринайсет годишен житейски път, сами говорят за голямото културно наследство, което завещават на родното ни изобразително изкуство.

1. 6. „Новите художници” в периодичния печат

Активното участие на Дружеството на Новите художници в културния живот на страната не остава незабелязано от специализираната преса през 30-те години, която отразява събитията свързани с организацията. Полярните мнения, вариращи от положителни оценки до тотално отричане на създаването от художниците изкуство, от страна на тогавашната критика, са отразени на страниците на периодичните издания. Самите Нови художници използват страниците на периодичния печат, като средство за афиширане и трибуна за словесна изява, с цел да се

популяризира „новото“ изкуство, което те създават и същевременно да се „образова“ зрителя и критиката, относно смисъла и идеите му. Разделът за изобразително изкуство във вестник „Кормило“ се явява такава трибуна за отстояване на „идейно-художественото кредо“ на самото Дружество и същевременно доста любопитен факт в цялостната история на организацията. Интересът, който предизвиква вестник „Кормило“ в биографията на Дружеството е свързан с, т.нар. „кормиловски спор“, възникнал през 30-те години. Този спор се базира на дискусията относно художественото качество и приключва „драматично“ за съдбата на вестник „Кормило“, който бива спрял от издаване. Проблемът относно „кормиловския спор“ като част от историята на Дружеството не е подробно разгърнат в текста, но не е подминат, тъй като това е важен етап от развитието на организацията и съдържа много истини относно „новото“ изкуство.

Изявите на Дружеството на Новите художници на страниците на периодичните издания се явява едно естествено продължение на тяхната творческа дейност. Поставянето на нови и непознати до този момент проблеми свързани с изобразителното изкуство, предизвикват нуждата от допълнително разясняване и от теоритична обосновка. Всичко това успява да се реализира благодарение, именно на подвизаването на Новите в художествено-критическото поприще.

1. 7. Художествените институции и Дружеството

Наред с чисто авторската изява в публицистиката, която осъществява Дружеството, на страницата на периодичните издания се отразява и мнението на критиката относно изкуството, което създават Новите художници. Отношението между критиката, като институция и Дружеството на Новите художници е любопитен факт в жизнения цикъл на организацията. Всъщност няма явление в художествения живот, което да бъде подминато от острите думи или пък окуражаващи похвали от страна на

критиката, а в почти всички случаи присъства съчетанието от двете полюсни мнения. Това се явява неизбежен момент в битието на една творческа личност или в конкретния случай на една художествена организация, каквато е Дружеството на Новите художници, притежаваща категорична гледна точка относно вида на изобразителното изкуство. Още със своята поява, Новите предизвикват смут в редовете на художествените институции, заради новаторските идеи и модернистичния поглед, насочени към обновяването на досегашния вид на изобразителното изкуство в България. Именно тази опозиционна линия заложена в Дружеството среща и съответна съпротива, но и намира опора в лицето на голям брой творци с утвърдени имена.

Една от основните „борби“ на Дружеството на Новите е, несъгласието им с „остарялото“ изкуство, което се проповядва в Художествената академия. Дружеството на Новите художници не застава в опозиционна позиция само срещу консерватизма на Академията. Втората конфликтна ситуация, която настъпва в следствие на новото изкуство, което се опитва да внедри организацията в редовете на българското изобразително изкуство, възниква с дружеството „Родно изкуство“, което в началото на 30-те години все още притежава силни позиции в налагането на естетически вкус и диктуването на художествени принципи в изкуството. Противопоставянето на двете дружества се основава единствено на ниво идейни различия, което всъщност е причината и за всички конфронтации на Новите художници. Различният поглед, който младите автори имат върху вида на изкуството, предизвиква неразбиране и отхвърляне от страна на силните за времето автори. Всъщност различията в идейните концепции на двете дружества - „Родно“ и „Ново“ до известна степен се загатва на пръв поглед от самите наименования на художествените организации, които насочват към характера на създаваното изкуство от авторите, творящи в тях. Ако трябва съвсем повърхностно да набележим най-важните различия, предизвикващи разногласията на художествените среди, то трябва да се посочи смяната на

ракурса в тематична гледна точка, която осъществяват Новите художници. За разлика от „Родни изкуство“, в основата, на което са заложени традициите на българския народ, неговия бит и култура, то Новите се опитват да се откъснат от фолклорността и битовия характер на изобразителното изкуство, налагайки една нова естетика, повлияна от модерността на епохата, носеща европейски привкус. Тази промяна в чисто локално отношение, базирайки се на подмяната на „селото“ с „града“, която извършва в своето изкуство Дружеството на Новите художници, прави родното ни изобразително изкуство по-лесно разчитаемо извън границите на страната ни, но в никакъв случай не се явява имитация на европейското изкуство, а носи стила и уникалността на своите създатели.

1. 8. „Новите художници“ и критиката

Засиленият интерес, който провокира Дружеството на Новите художници, със своята поява на сцената на родния художествен живот, говори за успешната идейна платформа, която стои в основата на дейността на организацията. Самият факт, че новаторските виждания за изкуството, които се опитват да прокарат се оказват източник на противоположни мнения, доказва силата на техния смисъл. Разбира се далеч сме от мисълта, че Дружеството и изкуството, което създават авторите в него бива само обект на отрицателни оценки и провокатор на идейни конфликти, а напротив успехите, които жънат художниците, част от организацията се отразяват в положителна светлина и в крайна сметка се явяват онзи подем в българското изобразително изкуство нужен за културното наследство на всяка страна.

1. 9. Съдбата на Дружеството след 1944г.

9 септември 1944г. слага началото на една нова епоха в развитието на България във всяко едно отношение. Смяната на политическия модел на управление променя и културното развитие в страната, изкуството във всяка негова проява поема по различен път на развитие от установените до момента художествени традиции. Тази радикална промяна, засяга естествено и Дружеството на Новите художници, чиято съдба се оказва „странна“. Новите художници са носители на една модерна естетика. Съчетанието от „модерна естетика“ допълнена от „силно изявено социално-реалистично съдържание“, както и пристрастията на голяма част от членовете на Дружеството към прогресивната и актуална за времето си „лява“ идея, навежда до мисълта, че след 1944г. Новите художници би трябвало да са сред силните на деня творци. За съжаление картината не е толкова позитивна, а се оказва твърде различна. Оказва се, че активните привърженици и борци на социалната идея остават огорчени от действителната реализация на техните идеи и представата им за „нов свят“. Очакванията за нова епоха, изразяваща се в културно и политическо обновление се срива под краката на чистосърдечните последователи на идеята. На дневен ред излизат амбиция за изява на всяка цена и нездрав кариеризъм, талантът на Новите художници бива изместен от техни противници от миналото, с посредствени творчески възможности. С времето членовете на Дружеството биват изместени от художествения живот, а голяма част от тях за съжаление са принудени да спрат активната си творческа дейност, избирайки други средства за препитание.

След последвалата през 1944г. творческа изолация и забрава, идва период на осъзнаване и преоткриване на Дружеството на Новите художници. Тази т.нар „реабилитация“, случила се след 1956г. – период на „обновление“ и преосмисляне моделът на управление в социалистическа България, отново „съживява“ художествената организация. Тогавашната власт връща на художествената сцена Новите художници, правейки

„радикална преоценка” на делото им, това се случва чрез „поредица от юбилейни статии, изложби и чествания”. След повече от едно десетилетие уроците на Дружеството на Новите художници, стават отново витални и актуални за изобразителното изкуство от края на 50-те и началото на 60-те години. От „формалисти” и неудобни модернисти, в един момент Новите художници се превръщат в първооснователите на „социалистическия реализъм” в българското изобразително изкуство. Тази удобна за конкретиката на времето версия, обръща в друга насока тълкуването на създаваното от Дружеството изкуство. Изявената социална ангажираност, характерна за периода на 30-те години (тенденция актуална не само за България, но и за европейското изкуство), се превръща в най-важна заслуга в тяхното творчество и съвместима за общия вид и идеология на налагания модел на „социалистически реализъм” в изкуството. Връщането към естетиката на Новите художници, двацет години по-късно, говори за силата и устойчивостта на изкуството създавано от Дружеството, както и универсалността на художествения модел, който те създават.

1. 10. Място и значение на Дружеството в българското изобразително изкуство

Появата на Дружеството през 1931г. слага началото на едно бурно десетилетие за българското изобразително изкуство, което започва да се моделира от ръцете и умовете на едно младо поколение творци, надарени с талант, устрем за работа и новаторство в идеите. Въпреки огромното обществено значение, носител, на което се явява Дружеството на Новите, най-важната следа от тяхното присъствие в културния и художествен живот на страната ни остава естетиката, която те изповядват и обновлението на изобразителното изкуство, извършено благодарение на новаторския подход в интерпретацията на действителността. По пътя за налагане на новото изкуство, Дружеството залага на преосмисляне на художествените тенденции, наложили се до този момент, те се противопоставят на

консервативността присъща на академизма и на декоративността характерна за „родното“. Новите художници се стремят към нова художествена форма, която най-коректно да изрази тяхната представа за действителността, която ги заобикаля. Промяната не се ограничава само до чисто лексикалните средства на изразяване, а продължава и в различното отношение към сюжета и темата. Новите художници сякаш усложняват композицията, пресъздавайки действителността без излишни подробности и прекалена разказвателност. Посоката на поглед се променя от селото – любима локация за актуалното до появата на Новите художници, дружество „Родно изкуство“, към градската среда и проблемите на човека, живеещ в нея. Силно изразената обществена позиция, която Новите художници притежават, красноречиво проличава в техните творби и темите, които предпочитат. Тези редица промени, които осъществяват художниците от Дружеството чрез своето творчество, разкрива и стремеж към доближаване на българското изобразително изкуство към съвременното европейско. Опитът и впечатленията придобити в контакта на голяма част от авторите с образците на европейското и световно изкуство, спомагат и същевременно увеличават стремежа и желанието на Дружеството към „интегриране на българското изкуство в европейския художествен контекст“.

Глава втора

Сюжет и тема и техните превъплъщения във фигуралната композиция

2. 1. Ролята на сюжета във фигуралната композиция в творчеството на „Новите художници”

Фигуралната композиция като жанр, засегнат в творчеството на Новите художници не е доминиращ в цялостното изкуство на авторите. Въпреки това, фигуралната композиция, макар и не до толкова експлоатиран жанр в изкуството на Новите, присъства и то по един различен начин от предходните периоди. Произведенията създавани от художниците от ареала на Дружеството са, носители на характерен облик, дължащ се на нова интерпретация на действителността. Темите и сюжетите са обединени под обща идея, която носи в себе си типичната атмосфера за времето, в което са създавани произведенията, а също така отразяват чисто човешката позиция на авторите.

Изкуството, създавано в ареала на Дружеството на Новите художници, сякаш привлича и е атрактивно посредством чисто пластическите провокации, които предкизвиква. Не случайно и търсенията, насочени към нов пластичен език, който художниците от Дружеството поставят на преден план в творческата си дейност, се превръща в основен проблем за българското изобразително изкуство в периода на 30-те години. Всъщност акцентът в изкуството на Новите художници категорично е поставен върху формалните проблеми на композицията, докато сюжетната трактовка и сюжетът, като обект на анализ е изчистен и „обикновен” в своята същност. Той по-скоро бива лишен от помпозност и излишни подробности с цел да компенсира насоченото внимание към „разработката на пространствено-пластическите мотиви”. Въпреки своята ескизност и

изчистеност, сюжетът буди интерес именно с тези си качества, придобити в периода на 30-те години, а в унисон с настъпилите промени се наблюдава и новаторство и в избора на теми, разгърнати в жанра фигурална композиция в творчеството на Новите художници.

2. 2. Темата във фигуралната композиция на „Новите художници”

Въпросът за избора на теми във фигуралната композиция в творчеството на Новите художници е деликатна материя, имайки предвид интерпретацията на изкуството, създавано от Дружеството, в периода на т.нар. тоталитарно управление на страната ни. Това се дължи на факта, че в периода на своето създаване, а и по-късно, Дружеството на Новите художници е свързано с дейността и идеите на комунистическото движение и голяма част от неговите членове са съпричастни с прогресивните идеали. Последвалата след това тежка съдба на Дружеството, визирайки отстраняването на художественото обединение от сцената на родното изобразително изкуство, заради обвиненията във „формализъм” и последвалата през 60-те години, реабилитация или възраждане на естетиката на Новите до голяма степен повлияват на коректното тълкуване на промените, реализирани в изкуството от самите тях. Всъщност тези проблеми около Дружеството на Новите художници бяха засегнати и в глава първа от настоящия текст, посветена на създаването на художественото обединение. Но явно този факт от биографията на Новите художници се явява повратна точка, която води до противоречиво тълкуване на тяхното творчество и налага многократното връщане към нея с цел коректност на излаганите твърдения.

Предпочитанията към работническата тематика и съответно към теми обвързани с проблемите на градския тип човек – представител на

зараждащата се работническа класа, е провокиран и от естествения ход на промените настъпили в икономическо отношение в страната ни. Появата на този индустриален подем за страната естествено е придружен и от редица редуващи се положителни и отрицателни моменти, които се отразяват в творбите на художниците, съвременници на това време. Паралелно с чисто икономическите причини, подтикващи към различното отразяване на действителността и предпочитаните теми, съществуват и други фактори, продиктувани от върлуващите политически разбирания, характеризиращи началото на 30-те години. Споменавайки тези доводи, отново се сблъскваме с деликатността на материята относно прогресивните идеи, изповядвани от част от членовете на Дружеството и връзката му с тогавашната комунистическа партия. Този момент в биографията на Дружеството определено изиграва огромна роля и оказва влияние, относно предпочитанията на тематичната насока на художествените произведения.

Засиленият интерес към работническата прослойка, диктува създаването на теми засягащи негодите на тази зараждаща се класа – безработица - провокираща стачки, протести и причиняваща бедност, нещастие и чувство на безпомощност и безизходица. Страхът от липсата на средство за препитание, мизерията и нищетата, царуващи в новата урбанистична единица – каквато вече е градът, са провокатори на тази социална тематика, силно застъпена и същевременно разработвана от Новите художници, възприемащи себе се като част от социума, имащи възможността да изразят емоционалните си тегоби.

Тематиката ясно отразява позициите на голяма част от авторите, съпричастни към идеите на Дружеството, изразяващи се в несъгласие към съществуването на различни класови прослойки, експлоатацията на труда, безработицата, ниското заплащане, бедността, мизерията и нищетата – проблеми съществуващи в едно общество, а в конкретния случай отразявани и чрез творбите на изобразителното изкуство. До колко обаче тези спомени са напълно адекватни и достоверни, бихме били малко предпазливи, имайки

предвид други примери, говорещи за подкрепата на държавата, като институция по отношение на културното развитие на страната ни през 30-те години.

Тази социално-критична линия в тематиката, определено има и външни причини, обясняващи се с достъпа на Новите до западноевропейските примери на изкуството, където също наблюдаваме присъствие на политическа ангажираност и засилена обществена и социална позиция на творците. Самото време, в чисто исторически план сякаш подтиква появата на такъв тип социално ангажирана тематика, което отново доказва желанието за актуалност на Новите художници към световните тенденции в изобразителното изкуство. Всичко това говори за една богата палитра от причини, провокирала появата на тази нова тематична линия, появила се в творчеството на Новите художници сякаш съвсем естествено и логично. Новаторските тенденции ясно се противопоставят на предходните естетически разбирания, характерни за 20-те години, рязко сменяйки гледната точка и визуализацията на заобикалящата действителност, която цели други внушения и е носител на нови идеали и послания. Осъзнаването на обществото в различна до този момент среда и съответно позиция, провокира едно ново мислене и светоусещане, което повлиява и върху развитието на изкуството, явяващо се неделима част от човешкото битие.

Всъщност социалната тематика, както неколкократно отбелязахме се превръща в емблематична и водеща в цялостното творчество на Дружеството, но в количествено отношение бележи своя спад в средата на 30-те години и то главно в произведенията на живописиста. Определено това не се случва естествено и спонтанно, а е породено от конкретни събития, оказали влияние на Новите художници.

2. 3. Новаторски подход в интерпретацията на сюжета

Паралелно с навлизането на нови тематични решения, настъпват и промени в подхода към тяхната реализация. Несъмнено новите теми провокират, по естествен начин, промените настъпили в интерпретацията на „разказа“ в художественото произведение или буквално казано, наблюдаваме нов прочит на сюжета във фигуралната композиция. Новият прочит на изобразителното изкуство изисква и множество промени, провокирани от различното възприемане на света от страна на твореца, в конкретния случай от Новите художници. След навлизането на нови тематични решения, логично следва и промяна в сюжетната трактовка, а именно тяхната визуална реализация. Сюжетът не е константа, той претърпява своето развитие във времето. Динамиката на изкуството определя и неговата трансформация. Ако погледнем отношението в трилогията идея – тема – сюжет, ще установим, че именно на сюжета е отредена задачата, визуално да транскрибира дадена тема и, в който намира проява дадена идея. Тази обвързаност на сюжета с темата и идеята на творбата, определено показва неговата зависимост от главната авторова концепция.

Логично за самия жанр на фигуралната композиция, вниманието е насочено към човешката личност. При Новите художници наблюдаваме смяна на ракурса, от който е разгледано човешкото битие. Както вече посочихме, те изместват полезрението от типичната романтична представа за света, в случая на линията „Родно изкуство“ – от селото, насочвайки вниманието към динамиката и агресията на града. Сюжетът е натоварен с нова задача, състояща се във визуализацията на проблемите на социума, изразяваща силна обществена позиция. Във фигуралната композиция се появява нов типаж и нова социална атмосфера.

Интересното и различното в подхода им към интерпретацията на фигуралната композиция се изразява в лаконичността на сюжетната линия. Тук наблюдаваме липса на конкретика и разказвателност, характерни за

класическата сюжетна трактовка. Разказът е скъсен до минимум и по-скоро загатва за дадено действие, наситен със знаково значение. Може би точно това различно усещане за изложението на сюжета е крачката напред, която издига на едно ново ниво характерната до момента репрезентативност и повествователност на фигуралната композиция. Сюжетът добива значението на мотив. Този новаторски подход в трактовката на сюжета е провокиран от цялостната „модернизация“ застъпена в естетическата платформа на Дружеството.

Различният подход към интерпретирането на сюжета, води и до по-особеното презентирание на образите – самите участници във фигуралната композиция. Иконографският подход, който предлагат Новите художници в своите творби, дава възможност за едно по-дълбоко вглеждане в главния обект на фигуралната композиция – човекът. Авторите отделят огромно внимание в разработването на образите.

Липсата на репрезентативност на композицията и предпочитането на мотива в иконографията на фигуралната композиция, както и цялостната концепция за изграждането и организацията на обектите в плоскостта и пространството, го насища с по-големи възможности и смисли. Присъствието на мотива, заместващ ролята на сюжета и неговия фабулен характер, създава усещане за загадъчност, авторите прибегват към употребата на метафора. Всичко това говори за новия поглед на художниците, за тяхното модерно възприемане на изкуството и начина, по който интерпретират действителността.

Мотивът в творчеството на Новите художници, заема място на символ в картината, който внушава авторовата идея индиректно. Това засилва провокацията към самия зрител. Контактът със творбата не внушава буквалност и разчитане на смисловите стойности от пръв досег с произведението, а напротив, тук зад привидно реалистично представеното изображение се крие асоциация, отвеждаща до по-дълбоки слоеве на посланието, което авторите отправят чрез творбите си. Всичко това засилва

чисто емоционалното значение на творбите и тяхното влияние спрямо зрителя.

Тенденцията за синтез на сюжета не се явява самостоятелна проява, а напротив тази трансформация, базирана на новаторски подход в художествената интерпретация е част от цялостната концепция за вида на изобразителното изкуство. В случая се наблюдава работа във всички нива на едно художествено произведение, което от своя страна говори за тясната взаимовръзка на всички компоненти в творбата.

2. 4. Модернизация на жанра фигурална композиция

Инициативата за обновление на изобразителното изкуство от страна на Новите художници не е спонтанно възникнала идея без да е почерпана от външни вдъхновители. Макар и с известно закъснение, българското изкуство все пак успява да се възползва от западноевропейския опит в изобразителното изкуство и именно това се случва в конкретния разглеждан от нас случай. Като представители на младото поколение български художници Дружеството на Новите художници изпитва нуждата да бъде в крак с времето. Възможността да се докоснат до примерите и опита на изобразителното изкуство извън границите на родината, донася и новия полъх в изкуството ни. Промяната в избора на теми и тяхната визуална интерпретация, посредством сюжета и изразните средства на живописата, графиката и скулптурата следват западноевропейския модел. Естествено въпреки външната „помощ“ в никакъв случай не говорим за сляпо подражателство. В случая взаимстваните елементи от западноевропейското изобразително изкуство умело са пречупени първо през българската действителност и от друга страна носят индивидуалността на почерка на творците и тяхното лично светоусещане. Новите художници прокарват една нова тенденция в границите на родната действителност, обновявайки монотонния ход на изобразителното изкуство.

Темите и сюжетите Новите черпят от живота, без да идеализират, без да украсяват. Главният интерес е насочен към обикновения човек, към неговите тегоби в новоизграждащия се свят. Самите примери, завещани от творческия процес на Новите художници, посветени на фигуралната композиция са доказателство за огромното уважение и почит, което те като творци изпитват към обекта на интерпретация – човешката личност. Дружеството на Новите художници вдъхват нов етап от развитието на родното ни изобразително изкуство, който отговаря и на чисто историческата действителност извън границите на страната ни. Тяхното изкуство е нов етап в преосмисляне на художествените тенденции в цялостното културно развитие в границите на България. Въпреки не до там актуален за времето жанр, фигуралната композиция сменя своя облик, както физически, така и на чисто идейно ниво. Новата художествена форма изисква и новаторство в идеите и посланията, които посредством тематиката, а и конкретно посредством сюжета да достигнат до реципиента – публиката.

Глава трета

Опозицията „Родно” – „Ново” в контекста на фигуралната композиция

3. 1. Проблемът за „Родното” в българското изобразително изкуство през 30-те години

Двадесетте години в българското изобразително изкуство са белязани от тенденцията „Родно изкуство”, сякаш някак логично застъпено, имайки предвид историческата ситуация в страната ни. За времето, в което е витално Дружеството „Родно изкуство” играе ролята на поддържащо духовното състояние в България след дългия период на последователни войни, в които страната ни участва и претърпява огромни материални и

емоционални загуби. Бидейки водешо и същевременно диктуващо основната художествена линия повече от десетилетие, в един момент настъпва време, в което да се появи друга различна концепция за изкуството, която да измести стария модел, в лицето на „Родно изкуство”. Това се случва, логично в кръговрата на житийните и съответно исторически правила. В случая в началото на 30-те години се появява група от ентузиазирани млади хора, художници току-що навлизащи в суровия живот на изкуството, които чрез своята ясно изразена позиция и предварително изградена естетическа концепция за новия облик на българското изобразително изкуство, застават на пътя на вече съществуващата тенденция за „родното”. Именно това противопоставяне на гледни точки и мнения, а същевременно и на поколения, поражда един конфликт в началото на 30-те години в редовете на родния ни художествен живот – конфликтът между двете дружества на утвърденото вече „Родно изкуство” и съответно на тепърва доказващото се Дружество на Новите художници.

3. 2. Конфликтът „Родно изкуство” и новаторските концепции на Дружеството на Новите художници

Появявайки се на сцената на художествения живот в България, Дружеството на Новите художници поема битка с многообразието от стилови тенденции, чиято виталност определя и цялостната атмосфера на 30-те години. Тъй като Новите художници са преди всичко обединение, съсредоточаващо най-големи усилия върху проблемите на пластическия изказ в художествената творба, е нужно да посочим срещу какво въстават те, като младо поколение в света на изкуството. Академизмът, импресионизмът и експресионизмът са „естетическите доктрини”, които продължават да съществуват като стилови тенденции и същевременно да определят вида на родното ни изобразително изкуство. Но тъй като акцентът

в нашите разсъждения са насочени главно върху сюжета и темата, а не върху пластическите проблеми на изобразителното изкуство ще направим само една препратка към тези въпроси с цел да затворим цялостната картина около борбата на Дружеството за модернизирание на българското изкуство. Подетата битка за нова форма, в която младото поколение художници „въплътяват своите идеи и чувства, своите стремежи да отговарят на призивите, отправяни им от съвременността”, изисква да се прояви в нови идеи, намерили реализация чрез тематиката, а от там и посредством сюжетната трактовка. Освен изразните средства, които са най-ревностно бранени от Дружеството на Новите, те се опълчват и на патетиката силно изразена в творбите от предходните десетилетия и присъстващи и през 30-те години. Новите искат да обърнат гръб на „иделичните пазари и селски сватби”, които отговарят на онази „технически изостанала аграрна” – България, а не на новата ѝ визия, която през 30-те години „вече има облика на страна с европейски икономически, търговски, културни стандарти, макар и в по-скромни размери”.

3. 3. Преходът от селото към града

Преодоляването на „родното”, в смисъл на атмосфера и усещане в произведенията, изразяваща се в „идеалистичната носталгия към миналото и декоративно-стилизаторските похвати” е напълно адекватно явление за изкуството създавано от Дружеството на Новите художници, имайки предвид съвременното отношение, което е заложено в техните идеи. Развитието в икономическо отношение, което страната ни изживява, неимоверно дава отражение и върху цялостната визия на творбите на Новите художниците. Съвременното светоусещане, силно застъпено в цялостната естетическа концепция намира израз и в подмяната на средата, в която се развиват действията, разгърнати чрез сюжета в произведенията на фигуралната композиция, а също така намира реализация и в другите жанрове. Новите художници застават категорично срещу „господстващата

„селска линия””, налагайки нов „„урбанистичен”” поглед”” в тематиката, а оттам и върху сюжетната трактовка. В буквален превод пред очите ни се реализира една подмяна на урбанистичната единица, в която се проектира действителността: „Градът е резултат на модернизирание, но също така е и източник на модерни състояния и емоции. Художниците все повече се интересуват от града като сюжет. Образите на града – градските гледки, случки и хора изпълнени с лиризм, самота, ирония или социален критицизм, издават формиращата се модерна градска сетивност.”. Преориентирането на авторите към „образа” на града и неговите особености е провокирано и от самото историческо време.

3. 4. Новият „герой” във фигуралната композиция

Подмяната на действителността, посредством обръщането към градската среда, изисква и смяна на главните действащи лица във фигуралната композиция. Новите художници предоставят нов образ, нов герой, различен от предишните представители, изпълващи композициите. Съвременността, неминуемо налага появата на типаж, отговарящ на тематиката и съответно сюжетите, разработвани в творчеството на Дружеството. Отношението на Новите художници, изразяващо се в силно изявен интерес към човешката личност, се доказва в жанра фигурална композиция, който те разработват. Социалната тематика, провокира появата на „сюжетни герои”, които не са отразени в момент на спокойно съществуване, излъчването на които е наситено със смирение и безгрижност, а напротив. Отразяването на града, предизвиква появата и на градския тип герой, изобразен в различни роли, характерни за неговото действително съществуване извън границите на изкуството. В картините или скулптурите, заживяват образите на „безработният, смазаните от труд селянки, настъпените от кризата проститутки, еснафът, недоялите си студентки”. Идеализирана картина на безгрижни селяни, изразяващи

единствено силната си привързаност към земята, като основно средство за препитаване и изобразявани в изпълняване на ритуали, част от нашата традиционна култура, изведнъж биват заменени от персонажи, чиито измъчени лица, отразяват суровата действителност на съвремието. Отразяването на работата, като действие и средство за препитание добива коренно различно визуализиране. Докато в творбите на „Родно изкуство“ това действие е изобразявано като свещенодействие, присъщо на героите, представители на селското общество, извършвано по-скоро като ритуал, отколкото като тежко задължение, то в творбите на Новите художници, работата, придобива различно значение.

3. 5. Универсализиране на художествения модел

Промените, които Новите художници въвеждат, тази своеобразна универсализация настъпила в художествения модел, е характерна и се осъществява както в живописа, така и в скулптурата и графиката. За тях едностранчивите промени не са радикално действие, те се опитват да създадат ново изкуство, което във всичките си свои нива и прояви да е белязано от новаторската идеология, внасяща модерност и същевременно даваща свобода на изказа. Въпреки не достатъчно предпочитаната форма на изразяване, каквато се явява жанрът фигурална композиция, неговата еволюция осезателно се забелязва, имайки предвид примерите, които Новите художници оставят като културно наследство. Фигуралната композиция най-пълно отразява цялостно модернизацията в обществото и прогресивните идеи, които навлизат в световен мащаб, съчетавайки и новаторския подход в чисто формално отношение. Самият факт, че това е жанр съчетаващ в себе си среда и човешко присъствие, сякаш най-искренно би могъл да внуши идеите заложи в творбата на зрителя, чрез този жанр публиката вижда проекция на заобикалящата го действителност и на своите душевни, емоционални и чисто човешки същности.

Въпреки силно насочените погледи навън, в посока на Запад, Дружеството на Новите художници в никакъв случай не копират, а създават едно уникално изкуство, в което българската атмосфера се усеща в пълна сила. Универсалният модел, който налагат Новите се корени в скъсяване на дистанцията на интелектуално ниво, в смисъл на прилагането на теми и сюжети, разкриващи ситуации и състояния, познати и извън родната действителност. Разчупвайки досегашния консервативен модел, Дружеството на Новите художници разкриват съвременната, модерна среда на града, който набира сила и измества селото, като урбанистична единица, а това от своя страна предразполага появата на нов тип герой, открит в образа на обикновения човек, част от града. Цялата тази палитра от многообразни промени подкрепени от нов пластичен език очертават картината на новия реализъм, към който Дружеството на Новите художници, насочват своите творчески амбиции.

Заклучение

Дружеството на Новите художници се явява емблематично за периода на 30-те години в българското изобразително изкуство. То поставя нови, различни до този момент параметри в развитието на родното изкуство. Пътят, който извървява художествената организация е осеян с трудности и успехи, но въпреки всички препятствия Новите художници успяват да създадат нов изобразителен език, отговарящ на съвременната действителност, чрез който българското изобразително изкуство да излезе от рамките на традицията и локалната затвореност, откривайки се за световната изобразителна сцена. За почти едно десетилетие новатроите в изкуството, пре моделират изобразителното изкуство, опитвайки се да му придадат европейска визия, но без да бъдат заличени характерните му родови белези. Въпреки че, работата на Дружеството бива прекъсната някак изкуствено и изведнъж, без да бъде дадена максималната възможност за

изява, то успява да създаде и да остави дълбока следа в историческото развитие на българската култура, в частност на изобразителното изкуство. Отричането им за известен период от време, не продължава твърде дълго, но затова пък повторното им „възраждане” на художествената сцена бива поставено в една различна светлина, изместваща истинската същност и значение на Дружеството. Именно и динамиката на биографията на организацията и спорните събития около нея будят изследователския интерес и до днес, повече от 80 години по-късно. Любопитството към Новите е провокирано и поради разнородните тълкувания около тяхното съществуване. Неслучайно и този текст показва поредното мнение по въпроса за Новите художници, стремейки се да представи събитията и техния анализ максимално обективно, доколкото личностната пристрастност позволява.

Декларация за оригиналност

1. Дисертационният труд за пръв път предоставя цялостна и систематизирана информация относно Дружеството на Новите художници, включваща исторически данни за основаването на художественото обединение и се разясняват спорни въпроси свързани с членския състав на организацията.

2. Разглежда се жанра на фигуралната композиция в творчеството на Дружеството на Новите художници и неговите проявления в живописа, скулптурата и графиката като това дава изключително ценна и същевременно пълна информация относно особеностите, характерните тенденции и развитието на жанра в периода на 30-те години, имайки предвид силното влияние на Новите в художествения живот от този период.

3. Направеният сюжетен и тематичен анализ на фигуралната композиция в творчеството на Дружеството на Новите художници, дава информация за настъпилите промени в чисто композиционно отношение на жанра и посочва предпочитаните теми в периода.

4. Дисертационният труд разяснява спорни въпроси, както в чисто исторически план, така и в теоритичната проблематика, давайки съвременна трактовка на повдигнатите проблеми.

5. Принос на дисертационния труд е изключително богатата претендираща за пълна библиография посветена на Дружеството на Новите художници.

Списък на публикациите

1. Станева, Т. Сюжетната трактовка на фигуралната композиция в творчеството на „Новите художници” (1931–1944). – Проблеми на изкуството, 2011, № 4, 27-33.
2. Станева, Т. Биографични данни. Дружество на Новите художници (1931–1944). 80 години от основаването, С., 2011, с. 44, 46, 54, 64, 66, 70, 78, 80, 84, 88, 122, 162, 182, 186, 191, 192.
3. Станева, Т. Съотношението „традиционно” – „модерно” в творчеството на „Новите художници” – Проблеми на приложните и изящните изкуства. Сборник материали от докторантска конференция, 2012 в НХА, С., 2013, 59-65.
4. Станева, Т. Опозицията „Родно” – „Ново” в контекста на фигуралната композиция в творчеството на Дружеството на Новите художници. - Проблеми на изкуството, (Под печат).